

G'OFUR G'ULOMNING BADIY POETIK MAHORATI

Abduvaitov Eldorbek Farxod o'g'li
Chirchiq davlat pedagogika universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada G'afur G'ulomning mohir nosir, taniqli qissanavis sifatida shakllanishi hamda mahoratini oshirib borishiga ta'sir etgan omillar va badiiy mahorati haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: adib, hikoya, obraz, mahorat, qissa, dunyo, xarakter, badiiy psixologiya, poetika, fenomen, folklor.

KIRISH

Istiqlol yillarida erkin fikr taraqqiyoti, adabiyotshunoslik va tanqidchilik rivoji uchun keng keng imkoniyatlar yaratildi. Bu hol G'afur G'ulom shaxsi va ijodiga bo'lgan munosabatni ham keskin o'zgardir. Uning ijodiy merosi ildizlari hamda mohiyatiga tobora chuqurroq kirib borildi. Tahlil va talqinlar ilgarigi tadqiqotlardan farqli tarzda G'afur G'ulom fenomenining tamomila yangi qirralarini kashf etishga yo'naltirildi. Xalq ijodining g'oyaviy-estetik an'alaridan juda keng ko'lamda va chuqur ijodiy o'rgangan so'z ustasi G'afur G'ulom hayoti va ijodi uchun folklor juda katta ahamiyatga molik bo'lgan buyuk maktab vazifasini o'tagan. Adib xalq hayoti va orzu-tilaklarini, uning ruhiy olami, psixologiyasi, xarakteri, ma'naviyati, estetik didi va badiiy tafakkuri, boy tilini folklordan o'qib o'rgandi. Shuning uchun G'afur G'ulomning kuldirib yig'latadigan va yig'latib kuldiradigan hajviy hikoya va qissalari el orasida shuhrat topdi. U o'zbek realistik hikoyachiligi hamda qissachiligiga beqiyos hissa qo'shgan adiblardan biri bo'ldi va umrining oxirigacha bu sohada muvaffaqiyatli qalam tebratdi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Aytishlaricha, Nasriddin Afandi fazilatlarining ko'pginasi uning shaxsiyatiga singib ham ketgan ekan. Hatto shoirning o'zi ham «Bizning uyga qo'nib o'ting, Do'stlarim» she'rida: «G'afur degan bir Nasriddin kitobi» deb, o'z tabiatiga ishora qiladi.

G'afur G'ulom shaxsiyati va ijodiy merosida xalq ijodi ta'sirining nihoyatda xilma-xil ko'rinishlarini topish mumkin: Masalan:

1. «Afandi o'lmaydigan bo'ldi» hajviyasida folklor asarlari qayta ishlangan.
2. «Hasan Kayfiy» hikoyasi folklorga o'xshatma tarzida yozilgan.
3. «Tirilgan murda» qissasi folklor motivi, xalq ijodi obrazlariga xos xususiyatlar asosida bayon qilingan. Mulla Mamajon xarakteri mohiyati shu negizda tipiklashtirilgan. Muhimi, xalq, ijodi G'afur G'ulom nasrida beg'araz hazil-mutoyiba va qahramonlik, hayotbaxshlik, donishmandlik ruhini yanada

kuchaytirgan. Adib hatto o'nlab feletonlarini Nasriddin Afandi latifalari syujeti, shakli asosiga ko'rgan va shu yo'l bilan ularni hatto satirik hikoya darajasiga ko'tarib yuborgan. «Xotinga olib berilmagan kavush», «Oyoq olishiga qaraydi», «Shudgorda quyruq.. singari asarlar fikrimizni dalillaydi. G'afur G'ulomning kichik nasri haqida to'xtalgan adabiyotshunos S.Mamajonov Oybekning quyidagi so'zlarini keltiradi: «G'afur o'z hikoyalarida odamlarning obrazini yaxshi ko'rsatadi.

O'zining kichik qahramonlari psixologiyasiga kira biladi. Ularning tushunchalari, qarashlari, maqsad va intilishlarini ingichka ko'radi» Darhaqiqat, G'afur G'ulom qahramon ruhiyatini ichdan nurlantirishda rang-barang tasvir vositalarini o'zaro mutanosiblikda qo'llaganki, bu uning hikoya va qissalarida «kichik» qahramonning «katta» dunyosini tasvirlashda muhim rol o'ynagan. G'afur G'ulom hayotiylikdan uzoqlashmaydi. U bir oila fojiasi orqali, shaxsiy tragediya misolida ijtimoiy fojialilikni ko'rsatib bera oladi. U maishiy holatlar tasviridan ko'ra qahramon ko'ngliga diqqat qaratishni muhim deb hisoblaydi. Aksariyat o'rinlarda yechimiga muallif aralashadi. Shunga qaramasdan, ularda to'liq determinizm va shafqatsiz realizm ancha barqarorligi aks etgan ruhiy lavhalar mavjud.

МУХОКАМА

Muallifning hikoyachilikda to'plagan tajribalari muayyan ma'noda u yaratgan qissalari muvaffaqiyati uchun ham o'ziga xos zamin vazifasini o'tagan. G'afur G'ulom qahramonlar ruhiy dunyosi, niyati, ichki kechinmalarini ularning o'z hatti-harakati, nutqi, orzu-intilishlari orqali ko'rsatadi. Adib yuz bergan muayyan voqeaga personajlar munosabatini ifodalashda ularning xatti -harakatlariga ishora qiladi. Ularning aksariyati sodda va bechora kishilar bo'lib, o'zlarining insof, vijdon va diyonat kishisi ekani bilan e'tiborimizni tortadi. Zotan, yozuvchi hamisha syujet va xarakterlar ziddiyatini hayotiy asoslaydi. O'zbekona hayot tarzidan olingan, milliy koloritni aks ettiradi. Ayrim hollarda, ajvni achchiq kulgiga aylantira oladi. Uning estetik ideali chuqur insonparvarlikka asoslanadi. Nasriy asarlarida G'afur G'ulomning insonparvarlikka yo'g'rilgan estetik ideali, haqiqatga sadoqati, xalqqa hurmati, mehr-shafqati, yetimparvarligi o'z ifodasini topadi.

NATIJA

G'afur G'ulom hikoyalarida keltirilgan she'rlar hajm va janr jihatidan xilma-xil. Adib hikoyada keltirilgan fikrni asoslash maqsadida mumtoz shoirlar ijodidan ayrim baytlar, xalq og'zaki ijodining lapar, yor-yor, qo'shiq kabi janrlaridan namunalar tanlaydi. Hikoyalarda adibning mustaqil ijodi mahsuli bo'lgan she'riy parchalar ham keltiriladiki, ularning ayrimlari alohida shoirlar ijodining, ba'zilar esa folklorda mavjud she'rlarning G'afur G'ulom tomonidan qayta ishlangan variantlaridir. Umuman, G'afur G'ulom hikoya va qissalarilari fayzli

jilolanishida, musiqiy ohangdorlik kasb etishida nasriy ifoda va she'riy satrlar vobastaligi, she'rdan nasrga erkin ko'chish, mumtoz shoirlarning she'riy baytlariyu, xalq og'zaki ijodi namunalaridan erkin foydalanish, ba'zan ularga ijodiy yondashish muhim o'rin tutadi. Nasr va nazm uyg'unlashuvi liro-epik nasriy uslub o'ziga xosligini yuzaga chiqarib, janr tilining poetik jozibadorligini ta'minlagan. Muallifning hikoyachilikda to'plagan tajribalari muayyan ma'noda u yaratgan qissalari muvaffaqiyati uchun ham o'ziga xos zamin vazifasini o'tagan.

XULOSA

Bir so'z bilan aytadigan bo'lsam, G'afur G'ulom shaxsi, xotirasi va merosi haqida gapirganda, biz bu ulug' insonni, avvalo, keng, tom ma'noda xalq shoiri, deb qiyos etamiz, uning o'lmas nomi va so'nmas ijodi oldida bosh egamiz. G'afur G'ulomning adabiy-ilmiy merosi, ijtimoiy faoliyati, o'zbek adabiyotida tutgan o'rni, asarlarining til xususiyatlaridan tortib, ijod mahsullarini ta'lim tizimida o'rganish eng muhim masalalardan biri hisoblanadi. G'afur G'ulomni jahon adabiyoti darajalarida o'rganish, tafakkur qamrovini kosmogonik kengliklarda olib qarashgina uning o'z davri adabiy hayotidagi o'rnini, bugungi kunimiz uchun ahamiyatini teranroq anglash sari yetaklaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- [1]. Matyoqubova T. G'afur G'ulom badiiyati. – T: Fan va texnologiya, 2006 [2].
Nazarov B. G'afur G'ulom olami. – T: Fan, 2004.
- [3]. G'afur G'ulom. Mukammal asarlar to'plami. 12 tomlik. – T : Fan, 1986-1989.
- [4]. G'afur G'ulom zamondoshlari xotirasida. – T: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot -matbaa ijodiy uyi, 2003.